

Vem bestämmer?

En serie om demokratibegreppet

AV-nummer: 101659tv 1–5

Programlängd: 5 x 10 min.

Inledning

Om serien *Vem bestämmer?*

Vem bestämmer? är en fiktiv dokusåpa som på ett humoristiskt sätt vrider och vänder på demokratibegreppet.

Tre karaktärer – Stuart, Maja och Birgit – är inlåsta i ett hus. I varje avsnitt får de ett uppdrag, som de måste lösa tillsammans. Med uppdraget följer direktiv om vem som ska bestämma över gruppen – något som leder till konflikter.

Men demokrati handlar ju inte bara om vem som bestämmer, utan främst om grundläggande rättigheter och värderingar. I varje avsnitt drar sig den konflikträdde Stuart tillbaka till toaletten för att fundera över hur det ser ut i Sverige och världen, både idag och förr i tiden.

Programmen är uppdelade i olika teman och ska fungera som startskott för diskussioner om demokrati i det lilla och i det stora. De lämpar sig även som underlag för värderingsövningar och temaarbete.

Vem bestämmer?

Avsnitt i serien:

1. *Vem bestämmer? : Om diktaturer – 101659tv 1*
2. *Vem bestämmer? : Om kvinnlig rösträtt – 101659tv 2*
3. *Vem bestämmer? : Om pengar och makt – 101659tv 3*
4. *Vem bestämmer? : Om att lyssna och kompromissa – 101659tv 4*
5. *Vem bestämmer? : Om att rösta om allt – 101659tv 5*

Att använda *Vem bestämmer?* i klassrummet

Enligt läroplanen för grundskolan (LPO 94, Skola2011) ska skolan "sträva efter att varje elev har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former."

Skolan ska enligt kursplanen i samhällskunskap bland annat sträva efter att eleven

- omfattar och praktiserar demokratins värdegrund
- utvecklar kunskaper om skiftande samhällsförhållanden och deras relation till demokratiska principer.
- utvecklar kunskaper om rättigheter och skyldigheter i ett demokratiskt samhälle.

Konflikterna mellan Maja, Birgit och Stuart påminner mycket om de situationer som uppstår mellan barn när de leker. Tanken är att man i klassrummet ska kunna göra kopplingar mellan det vardagsnära och världspolitiken.

Till varje avsnitt finns ett antal ord eller begrepp som man i åk 0–1 med fördel kan diskutera innan man visar programmet. I åk 2–3 kan läraren istället fråga eleverna efteråt om de minns vad till exempel "diktatur" betyder.

I samtliga avsnitt uppstår en konflikt där allt ställs på sin spets. Det är då karaktären Stuart väljer att "gå och bajs". Detta är ett utmärkt tillfälle att pausa programmet och låta eleverna diskutera: Vad var det som gick snett? Hur ska de lösa situationen? Därefter får klassen se slutet. Viktigt att poängtera är att upplösningen inte alls är att betrakta som något "facit".

En övning som passar till samtliga program är att dela in klassen i grupper och ge dem uppdragskort liknande dem som karaktärerna i programmet får. Vad händer i grupperna till exempel när t.ex. bara killarna får bestämma? Vad händer om man istället låter tjejerna bestämma över killarna?

Vem bestämmer?

Övningar för de olika avsnitten

Program 1: Vem bestämmer? : Om diktaturer

Dagens uppdrag: *Att ordna ett kalas*. Vem bestämmer? Bara Birgit.

Birgit bestämmer att de ska ordna ett kaffekalas, trots de andras protester. Ju mer Birgit får bestämma, desto mer maktgalen blir hon.

Ord/begrepp att gå igenom före/efter programmet

- Diktatur
- Yttrandefrihet
- Demokrati

Att diskutera:

- Vad hände med Birgit?
- Skulle vem som helst kunna bli maktgalen?
- Varför vågade inte Maja och Stuart protestera, trots att de var två mot en?
- Vad är det sämsta med att bara en får bestämma?
- Skulle någon kunna vara en bra diktator? Vad skulle krävas av den personen?
- Sverige är en demokrati. Vad är skillnaden mellan en demokrati och en diktatur?

Övningar

- Titta på en världskarta. Var i världen råder diktatur? (Exempel: Nordkorea, Burma och Tyskland under Hitlers tid) Hur ser det ut i de länderna? Vad innebär det att de är diktaturer?
- Dela in eleverna i grupper om tre eller fyra, låt grupperna spela kula eller leka annan valfri lek som kräver vissa spelregler. Dra lott om vem som ska bestämma allting i varje grupp. Diskutera efteråt vad som hände. Hur kunde de ha gjort istället?

Vem bestämmer?

Program 2: Vem bestämmer? : Om kvinnlig rösträtt

Dagens uppdrag: *Att städa*. Vem bestämmer? De som har snopp.

När det är Stuarts tur att bestämma passar han på att lata sig. Medan de andra plockar, putsar och fejar, läser han serietidningar. När han bestämmer att toaletten bara är till för dem som kissar med snopp, är måttet rågat.

Ord/begrepp att gå igenom före/efter programmet

- Jämställdhet
- Demonstrera
- Allmän och lika rösträtt

Att diskutera:

- På vilket sätt märks det att det mest är män som bestämmer i världen?
- Hur hade världen sett ut om bara kvinnor hade fått bestämma genom historien?
- I en demokrati har människor rätt att uttrycka sina åsikter bland annat genom att demonstrera. Varför är det bra? Hur ser det ut i länder där folket inte har den rättigheten? (Demonstrationerna på Himmelska fridens torg är ett exempel)

Övningar

- Skriv ut bilder från nätet (eller visa med projektor i klassrummet) på bolagsstyrelser, gruppfoto av riksdagen/regeringen, EU-toppmöten, andra politiska toppmöten. Låt eleverna räkna antalet kvinnor. Diskutera varför det ser ut så och vad det får för konsekvenser.
- Välj, gärna genom en omröstning, en fråga som klassen tycker är viktig och vill demonstrera för. Gör plakat och slagord tillsammans och demonstrera på skolgården eller i närområdet.
- Främst för åk 3: Intervjua en äldre släkting om jämställdhet. Exempel på frågor: Vilka bestämde när morfar var liten? Arbetade morfars mamma och andra mammor? Hur har det ändrats sedan dess?

Vem bestämmer?

Program 3: Vem bestämmer? : Om pengar och makt

Dagens uppdrag: *Att ordna ett mästerskap. Vem bestämmer? Den som har mest pengar. Den som har mest pengar är Maja. Hon börjar genast fuska och hittar på regler som bara är bra för henne. När hon mutar Stuart att vara på hennes lag går det alldeles snett.*

Ord/begrepp att gå igenom före/efter programmet

- Muta
- Bestraffning

Att diskutera:

- Vad händer om den som bestämmer fuskar?
- Har du fuskat någon gång?
- Varför finns det straff?
- Vem bestämmer vilka som ska straffas?
- När det är val lovar alla partier en massa saker, som de kanske inte alltid håller. Är de löftena också en sorts muta? Var går gränsen?

Övningar

- Fyra-hörnöving: Du får fem hundra kronor av en kompis för att göra något av följande alternativ. Vad skulle du låta dig mutas till?
  - A. Slå en kompis
  - B. Fuska på ett läxförhör
  - C. Snatta en tablettask
  - D. Inget

De flesta barn kommer troligen att uppge alternativ D. Diskutera varför!

- Gör en anonym enkät i klassen där eleverna får besvara samma fråga. Ändra eventuellt frågan till imperfekt: "Har du någonsin gjort något av dessa saker för pengar?"
- Gör upp en linje i klassrummet. Ena änden motsvarar noll kronor, den andra tio tusen kronor. Låt eleverna ställa sig på denna glidande skala för att visa hur mycket det skulle "krävas" för att de skulle tex ljuga för en kompis, rösta fram en person de inte gillar till elevrådet, reta någon i klassen . Hitta gärna på fler exempel.

Vem bestämmer?

Program 4: Vem bestämmer? : Om att lyssna och kompromissa

Dagens uppdrag: *Att laga en gemensam favoriträtt. Vem bestämmer? Alla.*

Det låter så rättvist att alla ska få bestämma som de vill. På varsitt håll börjar alla tre laga sin favoriträtt. Men det var ju inte det som var meningen. Kanske kan man bestämma tillsammans på något sätt?

Ord/begrepp att gå igenom före/efter programmet

- Demokrati
- Kompromissa
- Riksdag

Att diskutera:

- Vad är det som går snett när Maja, Birgit och Stuart ska laga mat?
- I Sverige är vi nio miljoner människor som ofta vill helt olika saker. Hur löser vi det?
- Vad skulle hända om alla i ett land bestämde precis som de själva ville?

Övningar

- Ordna rollspel där barnen får spela familjer. De ska bestämma vad familjen ska göra på semestern. Alla ska få vara med och bestämma, men alla vill olika saker. Hur ska de lösa situationen?
- Dela in klassen i två grupper. Båda grupperna ska leka en lek eller spela ett spel som kräver fasta regler. I den ena gruppen får alla bestämma som de vill och hitta på nya regler. I den andra spelar de efter de regler som finns och lyssnar på varandra. Diskutera efteråt hur det fungerade.

Vem bestämmer?

Program 5: Vem bestämmer? : Om att rösta om allt

Dagens uppdrag: *Att ta hand om ökenråttorna Conny och Cissi. Vem bestämmer? De måste rösta om allt.*

Birgit blir sur när hon hela tiden blir nedröstad. Hennes mål är att bli av med Conny och Cissi, och till slut vill hon rösta för att de ska avlivas. Men kan man verkligen rösta om vad som helst?

Ord/begrepp att gå igenom före/efter programmet

- Representativ demokrati
- Riksdag
- Avliva
- Dödsstraff

Att diskutera:

- Diskutera skillnader mellan lagar, regler och normer. Vilka regler har vi i skolan? Vilka regler har barnen hemma? Vilka lagar gäller både i skolan och hemma? Vilka oskrivna regler (normer) finns i samhället?
- Vad är det inte ok att rösta om?
- Diskutera skillnader och likheter mellan riksdagsval och klassråd.
- Vilka lagar och regler finns i andra länder, och hur skiljer de sig från våra?

Övningar

- Hur går ett riksdagsval till? Ordna ett val med skärmar och valsedlar på skolan/i klassrummet.
- Låt hela klassen rösta om alla beslut under någon gemensam aktivitet (ni kan tex göra fruktsallad i små grupper, planera roliga timmen eller göra ett kollage tillsammans). Hur fungerar det?

Fler program från UR på temat demokrati och mänskliga rättigheter

Åk 3:

- Banderoll
- Rasismens historia.

Dessa program är egentligen avsedda för mellanstadiet. Men med rätt förberedelser fungerar flera av avsnitten även som diskussionsunderlag för åk 3.

Åk 0–3

- Vara vänner
För vidare diskussioner om hur vi ska vara mot varandra, vad vi har för rättigheter.